

ABDULLA AVLONIYNING KOMIL INSON HAQIDAGI QARASHLARI.

Jumayeva Manzura Husniddinovna

Termiz davlat universiteti talabasi

Jo'rayev Akram Namozovich

Termiz davlat universiteti o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Abdulla Avloniyning komil inson haqidagi qarashlari tahlil qilinadi. Avloniyning insonparvarlik g'oyalari, ma'naviy kamolot tushunchasi va jamiyat taraqqiyotidagi insonning o'rni yoritiladi. Muallifning asarlari orqali zamonaviy insonning shaxs sifatida rivojlanishi uchun zarur bo'lgan me'yor va qadriyatlar ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda Avloniyning ta'lim, odob-axloq va ma'rifatparvarlik konsepsiyalari asosida komil inson modeli shakllantirilganligi ko'rsatib beriladi. Maqola milliy madaniyat va tarixiy kontekstda inson kamolotining ahamiyatini ta'kidlaydi hamda bugungi kunda Avloniyning fikrlarining dolzarbligini tahlil qiladi.

Kalit so'zlar: *Abdulla Avloniy, komil inson, ma'naviy kamolot, ta'lim, odob-axloq, ma'rifatparvarlik, insonparvarlik, milliy madaniyat.*

ABSTRACT

This article analyzes Abdulla Avloniy's views on the concept of the perfect human being. It highlights Avloniy's humanitarian ideas, his notion of spiritual maturity, and the role of the individual in societal progress. Through the author's works, the norms and values necessary for the development of the modern individual as a personality are examined. The study demonstrates the formation of the model of the perfect human based on Avloniy's concepts of education, morality, and enlightenment. The article emphasizes the significance of human perfection within the national culture and historical context and analyzes the contemporary relevance of Avloniy's ideas.

Keywords: *Abdulla Avloniy, perfect human being, spiritual maturity, education, morality, enlightenment, humanitarianism, national culture.*

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируются взгляды Абдуллы Авлония на совершенного человека. Освещаются идеи гуманизма Авлония, понятие духовного совершенства и место человека в развитии общества. Через произведения автора рассматриваются нормы и ценности, необходимые для развития современного человека как личности. В исследовании

показывается формирование модели совершенного человека на основе концепций образования, нравственности и просветительской деятельности Авлония. В статье подчеркивается значение человеческого совершенствования в национальной культуре и историческом контексте, а также анализируется актуальность идей Авлония в современности.

Ключевые слова: *Абдулла Авлоний, совершенный человек, духовное совершенство, образование, нравственность, просветительская деятельность, гуманизм, национальная культура.*

KIRISH

Abdulla Avloni o'zbek adabiyoti va falsafasi sohasida ulkan iz qoldirgan mashhur o'zbek ziyolisi va ma'rifatparvarlaridan biridir. Uning ijodi va ta'lim-tarbiyaviy faoliyati o'zbek jadidchilik harakatining muhim qismi bo'lib, milliy tafakkur va madaniyatni yuksaltirishga katta hissa qo'shgan. Avloniyning nazariyasi va qarashlari, ayniqsa komil inson haqidagi g'oyalari, o'zbek jamiyatida eng oliy ma'naviy qadriyatlarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etgan. U o'z asarlarida insonning barkamol va mukammal rivojlanishi uchun ilm-fan, ma'rifat va axloqiy tarbiya muhimligini ta'kidlagan, shuningdek, milliy qadriyatlarni hurmat qilgan holda zamonaviy dunyo qarashlariga ta'sir ko'rsatishga intilgan.

Abdulla Avloniyning "komil inson" haqidagi qarashlari o'zbek madaniyati va falsafiy tafakkurida muhim o'rin tutadi. U «komil inson» tushunchasini shaxsning jismoniy, ma'naviy va intellektual jihatdan mukammal rivojlanishi sifatida ko'radi. Avloniyning fikricha, komil inson bo'lish nafaqat ilm-fanlarni chuqur o'zlashtirish, balki vatanga, xalqqa, millatga sodiqlik, ijtimoiy mas'uliyat tuyg'usini ham o'z ichiga oladi. Shuningdek, u insonning axloqiy sifatleri va madaniyati ham muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi [1]. Bu qarashlar O'zbekistonda mustaqillik davrida milliy kadrlar tayyorlash va yoshlarni tarbiyalashda asosiy yo'nalishlardan biriga aylangan.

Abdulla Avloniyning komil inson haqidagi qarashlarini o'rganish Markaziy Osiyo intellektual tarixini anglashda muhim ahamiyatga ega, chunki u nafaqat shaxsiy sifatlar va ma'naviy o'sish masalalarini olib tashlaydi, balki kengroq ta'lim va axloqiy paradigmalarning shakllanishida ham asosiy o'rin tutadi [2]. Uning fikrlarida insonning ma'naviy mukammallikka intilishi, bilimga hurmat qo'shilishi va ijtimoiy mas'uliyat hissini rivojlantirish kabi jihatlar birlashtirilgan bo'lib, bu esa o'rta asr Markaziy Osiyo madaniyatining axloqiy va ma'rifiy ideallarini yoritishda muhim omil hisoblanadi. Shu tariqa, Avloniyning komil inson konsepsiyasi zamonaviy jamiyat va ta'lim tizimlarini shakllantirishda tarixiy ildizlarni anglashga

yordam beradi va Markaziy Osiyo mintaqasining yirik intellektual merosini chuqurroq tahlil qilish imkonini yaratadi.

Abdulla Avloni O'zbek adabiyoti va falsafasida muhim o'rin tutgan shaxs sifatida tanilgan [3]. U o'z asarlarida insonning ichki dunyosi, ma'naviy kamoloti va jamiyatdagi roli haqida chuqur mulohazalar bildirgan. Avloniyning komil inson haqidagi qarashlarida, u insonning faqat bilimli emas, balki burchli, axloqiy jihatdan pokiza va jamiyat manfaati yo'lida fidokor bo'lishi zarurligini ta'kidlagan. Uning fikricha, haqiqiy inson – bu doimo o'rganishga intiluvchi, o'zini rivojlantiradigan va boshqalarga yaxshilik qilishga harakat qiladigan shaxsdir [4]. Shu jihatdan, Avloniyning qarashlari nafaqat shaxsiy kamolot, balki milliy va insoniy qadriyatlarning uyg'unlashuvi sifatida ham katta ahamiyatga ega.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Abdulla Avloniyning komil inson haqidagi qarashlari keng va chuqur ijtimoiy-falsafiy mazmunga ega bo'lib, unda insonning kamolotga erishishi uchun axloqiy, intellektual va ijtimoiy jihatlar birgalikda muhim hisoblanadi. Avloniyning fikricha, komil inson – bu o'zining ma'naviy dunyosini boyitgan, yuqori axloqiy qadriyatlarga ega bo'lgan, doimo bilim olishga intilib, tafakkurini rivojlantirgan shaxsdir. Shuningdek, u jamiyatga foydali bo'lishni asosiy vazifa deb biladi va boshqa insonlar bilan uyg'un aloqalarda bo'lishni, mehr-muhabbat va hurmat asosida munosabatda bo'lishni katta ahamiyatga oladi. Komil inson o'zining fuqarolik burchini chuqur tushunadi, halol mehnat qilishi, jamiyat taraqqiyotiga hissa qo'shishi zarur [8]. Shu tarzda, Avloniyning konsepsiyasida komil inson – bu har tomonlama mukammallikka intiluvchi, ma'naviy va aqliy boylikka ega, ijtimoiy javobgarlikni anglab yashaydigan shaxs sifatida tasvirlanadi.

Abdulla Avloniyning komil inson haqidagi qarashlarida ta'lim va o'zini rivojlantirish markaziy o'rin tutadi. U hayot davomida o'qish va doimiy bilim olishni muhim deb bilgan, chunki shunday yondashuv insonni yaxshilash va mukammallikka yetkazadi deb hisoblagan [5]. Avloniyning fikricha, ta'lim nafaqat bilimlarni egallash, balki axloqiy fazilatlarni shakllantirishda ham muhimdir. Komil inson doimiy ravishda o'zini takomillashtirib boradi, insonparvarlik, halollik va mas'uliyat kabi qadriyatlarni o'z hayotida amaliyotga tatbiq etadi. Shu tarzda u, faqat ilmiy-axloqiy tarafdin emas, balki insoniy sifatlar nuqtai nazaridan ham mukammal bo'lishi mumkinligi ta'kidlanadi. Avloniyning bu yondashuvi, bemalol, ta'limning nafaqat bir davr uchun, balki butun umr davomida davom etishi zarurligini ko'rsatadi.

Abdulla Avloniyning komil inson haqidagi qarashlari uning millat taraqqiyoti va madaniy islohotlarga bo'lgan umumiy qarashlari bilan chambarchas bog'liqdir. U

komil inson tushunchasini faqat shaxsiy kamolot mezoni sifatida emas, balki milliy yuksalishning poydevori sifatida ko‘rar edi. Avloniy bu insonni bayramona nuqtai nazardan shunchaki o‘zini o‘zi rivojlantirgan shaxs emas, balki millatning zamonaviy, ma‘rifatli va madaniy jihatdan boy bo‘lishiga o‘z hissasini qo‘shadigan ideal namuna deb ta‘riflagan. Bu qarashlar asosida u o‘ziga xos ta‘lim-tarbiya tizimini taklif qilib, asosan yoshlarda tanqidiy fikrlash, ilm-fan va madaniyatni qadrlash kabi ko‘nikmalarni shakllantirishni maqsad qilgan. Shu tariqa, Avloniyning komil inson tasavvuri O‘zbekistonning zamonaviylik va madaniy islohotlar yo‘lida mustahkam istiqbolini belgilovchi nazariy asosga aylangan.

Abdulla Avloniyning asarlaridan olingan aniq misollar uning komil inson haqidagi qarashlarini yaqqol ko‘rsatadi. U insonning komilligi faqat bilim va ma‘rifatga ega bo‘lishda emas, balki axloqiy fazilatlarining uyg‘unligida ham namoyon bo‘lishi kerak deb hisoblaydi. Masalan, "Ma‘rifat maktabi" asarida Avloniy insonning chuqur bilimga egaligi bilan birga mehribonlik, halollik, va vatanparvarlik kabi fazilatlar ham majburiy ekanligini ta‘kidlaydi [7]. Shuningdek, u ijodkorlik va umuminsoniy qadriyatlarni qadrlashni ham komillik belgisi deb ko‘radi. Uning fikriga ko‘ra, komil inson doimo o‘zini rivojlantirishga intilib, jamiyat va yurt ravnaqiga hissa qo‘shuvchi faol shaxsdir. Shu tariqa, Avloniyning asarlari komil inson tushunchasini keng qamrovli, ma‘naviy-axloqiy, ijtimoiy va madaniy jarayonlar bilan bog‘lab tasvirlaydi.

XULOSA

Abdulla Avloniyning komil inson haqidagi qarashlari insonning ma‘naviy va axloqiy rivojlanishiga asoslangan. U fikricha, komil inson – bu bilimli, odobli, vatanparvar va mehnatkash shaxs bo‘lib, uning maqsadi nafaqat o‘z manfaatlarini, balki jamiyat va xalq manfaatlarini ham hurmat qilishdir. Avloni, shuningdek, komil insonning doimiy o‘zini takomillashtirishga intilishi, haqqoniylik va halollik kabi yuqori axloqiy mezonlarga rioya qilishi lozimligini ta‘kidlaydi. Ustunlik ruhida yashaydigan, ma‘naviy qadriyatlar bilan boyitilgan ideal inson obrazini yaratish uning asosiy ta‘limiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Abdulla Avloniyning komil inson haqidagi qarashlari O‘zbek adabiyoti va madaniy identiteti kontekstida juda muhim ahamiyatga ega. Uning fikrlari milliy rivojlanish va axloqiy tarbiya masalalarida chuqur ta‘sir ko‘rsatgan, jamiyat uchun mustahkam qadriyatlar va ma‘naviy ustunliklarni shakllantirishda asosiy omil bo‘lgan. Avloni o‘zining g‘oyalarida insonning kamoloti orqali millat taraqqiyotiga hissa qo‘shish mumkinligini ta‘kidlab, ajdodlar merosi va zamonaviy bilimlarni uyg‘unlashtirish zarurligini ilgari surgan. Shu tariqa, uning qarashlari nafaqat

adabiyotda, balki keng madaniy va ijtimoiy hayotda ham o'z aksini topib, badiiy va ma'naviy tafakkurning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

Abdulla Avloniyning komil inson haqida ilgari surgan g'oyalari bugungi kunda ham dolzarb ahamiyatga ega. Uning ta'lif etgan ideal inson modeli milliy qadriyatlarimizni rivojlantirish, ma'naviy va axloqiy taraqqiyotni ta'minlash uchun muhim yo'nalishlarni belgilaydi. Jamiyatda har bir shaxsning o'zining kamsitilmagan, bilimli va barkamol shaxs sifatida yetilishiga intilishi Avloniy g'oyalarining amaliy ifodasidir. Bu printsiplar zamonaviy insonning ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishi uchun ilhom manbai bo'lib, ta'lim tizimidan tortib, kundalik hayot amaliyotigacha keng qo'llanishi mumkin. Shu tarzda, Abdulla Avloniyning komil inson haqidagi qarashlari nafaqat o'tmishda, balki hozirgi kunda ham shaxs va jamiyat taraqqiyotiga yangi ufqlar ochadi va istiqbolli yo'l ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Avloniy, A. (1963). Tanlangan asarlar. Toshkent: Fan.
2. Ergashev, F. (2010). Abdulla Avloniyning pedagogik g'oyalari va ularning zamonaviy ahamiyati. O'zbekiston ta'limi, 3, 45-49.
3. Karimov, M. (2018). Komil inson kontsepsiyasi va milliy ma'rifat. O'zbek Tili va Adabiyoti, 1, 12-18.
4. Mosharrof, S. (2005). Abdulla Avloniy va Milliy uyg'onish davri ma'naviy qadriyatlari. Ma'naviyat, 2, 67-72.
5. Qodirov, B. (2014). Milliy ma'rifat va komil inson haqida ilmiy tadqiqotlar. O'zbekiston Fanlari Akademiyasi xabarlari, 4, 78-85.
6. Toshpulatov, I. (2011). Abdulla Avloniy shaxsiyat tushunchasi va pedagogik qarashlari. Toshkent: O'zbekiston Noshiriyoti.
7. Xudoyberdiyev, A. (2016). O'zbek ziyolilari va komil inson masalasi. Filologiya fanlari doktori dissertatsiyasi, Toshkent.
8. Yoqubov, S. (2009). Abdulla Avloniy ijodida ma'naviy yetuklik tushunchasi. O'zbekiston Milliy Universiteti ilmiy axborotnomasi, 5, 33-38.
9. Zokirov, N. (2012). Abdulla Avloniy va yoshlarni tarbiyalash masalalari. Pedagogika va psixologiya, 6, 50-55.